

“Χορωδιακή Μουσική Αγωγή στο Γυμνάσιο”

της Ζωής Τσιλίκη

Ένας καθηγητής Μουσικής στο Γυμνάσιο έχει να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις, όσον αφορά τους τομείς της μουσικής δημιουργίας. Σίγουρα όμως το μουσικό πρόγραμμα κάθε σχολείου επηρεάζεται από τις μουσικές εκδηλώσεις, τα ενδιαφέροντα της σχολικής κοινότητας, της τοπικής αυτοδιοίκησης και τις ευκαιρίες που προσφέρονται για μουσική και γενικότερα καλλιτεχνική δράση. Μια πόλη με δραστήρια μουσική ζωή βοηθάει το σχολικό μουσικό πρόγραμμα και εκείνο με τη σειρά του προσφέρει στις τέχνες της κοινότητας.

Η εμπειρία μου στη σχολική χορωδιακή πράξη απέδειξε ότι ένα μεγάλο μέρος της επιτυχίας μιας χορωδίας εξαρτάται από το σωστό προγραμματισμό και την οργάνωσή της. Έτσι με την έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς φροντίζω να επιμελούμαι ένα σχέδιο – πρόγραμμα όσον αφορά τα μέλη της χορωδίας, τις μέρες και ώρες συνάντησής μας για πρόβα, την επιλογή των τραγουδιών, τις ευκαιρίες για δημόσιες εμφανίσεις, το χρονοδιάγραμμα για την προετοιμασία. Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση το «Χορωδιακό Τμήμα» λειτουργεί ως δίωρο προαιρετικό μάθημα, το οποίο πραγματοποιείται από τον Καθηγητή Μουσικής του Σχολείου, μετά τη λήξη του ημερήσιου σχολικού προγράμματος (8^η και 9^η ώρα). Η δημιουργία του μουσικού συνόλου αποβλέπει στη φωνητική αγωγή και στη μουσική καλλιέργεια των μαθητών καθώς και στην αξιοποίηση των δημιουργικών τους δυνάμεων με τη συμμετοχή τους σε πολιτιστικά δρώμενα μέσα και έξω από το Σχολείο.

Στόχοι της χορωδιακής μουσικής στο Γυμνάσιο είναι:

α) η γνωριμία των μαθητών με το χορωδιακό τραγούδι και η ευαισθητοποίησή τους σε ποιοτικά μουσικά ακούσματα ώστε να συμμετέχουν με αμείωτο ενδιαφέρον και ζήλο στο χορωδιακό έργο,

β) η φωνητική αγωγή και καλλιέργεια των παιδιών μέσα από την επαφή και εξοικείωσή τους με σημαντικά έργα του ελληνικού και ξένου χορωδιακού ρεπερτορίου,

γ) η ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας, του συναισθήματος και της αυτοπεποίθησης των μαθητών, συμβάλλοντας στην ανακάλυψη της προσωπικότητάς τους και της ατομικής μόρφωσής τους,

δ) η αισθητική συγκίνηση, χαρά και ικανοποίηση από τη συμμετοχή τους στις διάφορες μουσικές δραστηριότητες του Σχολείου,

ε) η ανάπτυξη νέων ενδιαφερόντων και διάθεσης για συμμετοχή σε οργανωμένες εκδηλώσεις καλλιτεχνικού περιεχομένου,

στ) η απόκτηση σκηνικής εμπειρίας από τις εμφανίσεις τους μπροστά στο κοινό.

Η Διεύθυνση Χορωδίας είναι στην ουσία της μια τέχνη ερμηνευτική. Ταυτόχρονα όμως είναι και μία τέχνη διαφορετική από τις άλλες μουσικές – ερμηνευτικές τέχνες. Οι μουσικοί – ερμηνευτές των μουσικών οργάνων είναι χαρακτηριστικό πως δουλεύουν με «άψυχο» υλικό δηλαδή με μουσικά όργανα και η καλή ή όχι απόδοσή τους εξαρτάται από την ποιότητα αυτού του υλικού και βέβαια από την ικανότητα των μουσικών.

Όμως τα πράγματα είναι διαφορετικά για τον Διευθυντή Χορωδίας – Ερμηνευτή. Το δικό του όργανο είναι «έμψυχο» και αποτελείται από ένα πλήθος διαφορετικών προσωπικοτήτων (και φυσικά όχι μουσικών, όταν αναφερόμαστε στο δημόσιο σχολείο γενικής εκπαίδευσης), τις οποίες πρέπει να οργανώσει και να ταιριάζει σε ένα ολοκληρωμένο σύνολο που θα λειτουργεί ως ένα τέλειο κατά το δυνατόν ακουστικά, μουσικό όργανο. Κατά τη διάρκεια λοιπόν της χορωδιακής εργασίας, μία από τις σημαντικές μου ενασχολήσεις είναι να εξασκώ τους μαθητές - χορωδούς στο να ανταποκρίνονται στις κινήσεις των χεριών μου, στην έκφραση του προσώπου και του σώματός μου, ίσως μερικές φορές περισσότερο έντονα, έτσι ώστε να κατανοούν πιο εύκολα και να εσωτερικεύουν το χαρακτήρα και το βαθύτερο νόημα κάθε μουσικού έργου.

Η οργάνωση και λειτουργία ενός Χορωδιακού Συνόλου στο Γυμνάσιο προϋποθέτει μερικούς βασικούς παράγοντες ώστε να γίνει αποτελεσματικό το έργο της χορωδίας και να αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Από την πρώτη μέρα της πρόβας ο μαθητής μαθαίνει να ακολουθεί κάποιους κανόνες όπως είναι η σταθερή και αδιάλειπτη παρουσία του στις πρόβες. Έτσι επιτελείται σωστά το έργο της φωνητικής του ενεργοποίησης που είναι η βάση για τη σωστή χορωδιακή εκπαίδευση. Ιδιαίτερη προσοχή στις πρόβες πρέπει να δίνεται στην εκμάθηση σωστών χορωδιακών τρόπων δηλαδή στην ορθοφωνία, στη σωστή αναπνοή, στην ορθοτονία, στην άρθρωση κ.α. Γι' αυτό το λόγο ο καθηγητής Μουσικής - Μαέστρος πρέπει να χρησιμοποιεί σε κάθε πρόβα τις κατάλληλες ασκήσεις που θα βοηθήσουν τη φωνητική προετοιμασία (ζέσταμα φωνών), τη χαλάρωση, τη σωστή έναρξη και τη διαμόρφωση ενός ωραίου, ενιαίου, ομοιογενούς χορωδιακού ήχου.

Μεγάλο μέρος της πρόβας επικεντρώνεται επίσης στην καλλιτεχνική απόδοση των έργων. Στα παιδιά τονίζουμε πάντα το ιδιαίτερο ύφος με το οποίο πρέπει να εκτελούν το κάθε τραγούδι. Αυτό γίνεται με τις προσωπικές υποδείξεις του καθηγητή και παράλληλα με το άκουσμα ηχογραφημένης συναυλίας. Έτσι θέλουμε να καταλάβουν τα παιδιά τις απαιτήσεις που υπάρχουν για την εκτέλεση του τραγουδιού σχετικά με τους όρους έκφρασης, όπως προφορά, δυναμική, άρθρωση, χρωματισμοί για να μπορέσουν να εκφράσουν το πραγματικό καλλιτεχνικό ύφος του έργου. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός, κάθε παιδί να καταλάβει πώς και σε ποιο σημείο αναπνέει, τι ένταση και χρώμα δίνει στη φωνή και τι σκοπό εξυπηρετούν όλα αυτά. Μ' αυτόν τον τρόπο τα παιδιά συμμετέχουν ενεργητικά στην καλλιτεχνική δουλειά του προγράμματος, εξοικειώνονται και αποκτούν τις βάσεις για τη συνέχιση της εκπαίδευσής τους.

Όσον αφορά τη διαδικασία μελέτης κάθε χορωδιακού έργου κατά τη διάρκεια της πρόβας ακολουθούμε τα παρακάτω βήματα:

1) Ακρόαση του τραγουδιού – μουσικού έργου από παιδική ή μικτή χορωδία.

Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τις εντυπώσεις τους και τα συναισθήματά τους για κάθε μουσικό έργο - τραγούδι παράλληλα με το άκουσμα της ηχογραφημένης εκτέλεσης. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται μια πρώτη προσπάθεια για επαφή και εξοικείωση των μαθητών με τα τραγούδια όσον αφορά το περιεχόμενό τους, (τραγούδια αγάπης, σχολικά, νανουρίσματα, χριστουγεννιάτικα, τραγούδια με πολιτισμικό, θρησκευτικό, εθνικό και κοινωνικό χαρακτήρα, τραγούδια παραδοσιακά και έντεχνα, τραγούδια από την κλασική και τη σύγχρονη εποχή) αλλά και το ύφος του: χαρούμενο, ζωνρό, αισιόδοξο, λυρικό, ιδιαίτερα ρυθμικό ή συναισθηματικό.

2) Αναφορά στο περιεχόμενο κάθε τραγουδιού – μουσικού έργου.

Πριν από την ερμηνεία κάθε τραγουδιού προηγείται ανάγνωση και νοηματική απόδοση των στίχων του, μετάφραση αν αποδίδεται σε ξένη γλώσσα και στη συνέχεια συναισθηματική προσέγγιση του ποιητικού κειμένου. Μ' αυτό τον τρόπο καλλιεργούνται οι επικοινωνιακές δεξιότητες των παιδιών μέσω συζητήσεων για την προέλευση και το μήνυμα κάθε τραγουδιού ανάλογα με τη θεματική του κατηγορία. Κάθε χορωδός έχει στη διάθεσή του τους στίχους όλων των τραγουδιών με τη σειρά που θα ερμηνευτούν στην τελική παρουσίαση και την προφορά των κειμένων, εφόσον υπάρχουν τραγούδια που πρέπει να αποδοθούν σε ξένη γλώσσα.

3) Μουσική ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών κάθε σύνθεσης.

Κατά τη μουσική ανάλυση εντοπίζονται τα παρακάτω μουσικά στοιχεία:

- ◆ Τονικότητα. Ένα από τα βασικά προβλήματα είναι η ακριβής και καθαρή τονικότητα και γενικότερα προβλήματα που αφορούν την αναπαραγωγή των μουσικών τόνων από κάθε φωνή και από το σύνολο της χορωδίας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις η χορωδιακή πρακτική επικεντρώνεται σε πολλές και επαναλαμβανόμενες ασκήσεις, εστιάζοντας την προσοχή στο σωστό τόνο του τραγουδιού και στην συνειδητή προετοιμασία των χορωδών.

- ◆ είδος του μέτρου, αλλαγές του ρυθμού, ιδιαίτερα ρυθμικά σχήματα

- ◆ ενδείξεις τέμπο. Η σωστή βάση για το τέμπο είναι οι σημειώσεις του συνθέτη και ο χαρακτήρας του μουσικού έργου. Όμως ακόμη και όταν έχουμε τις σημειώσεις του συνθέτη, το τέμπο για κάθε κομμάτι δε μπορεί να θεωρηθεί απόλυτο μέγεθος, αλλά επηρεάζεται από σειρά παραγόντων όπως το μουσικό στυλ της εποχής που γράφτηκε το έργο και την προσωπική ερμηνεία του έργου από το μαέστρο.

- ◆ ενδείξεις δυναμικής. Ο συνθέτης χρησιμοποιεί επικουρικά όρους και ενδείξεις δυναμικής χρησιμοποιώντας ολόκληρη την κλίμακα των διαβαθμίσεων από το forte

μέχρι το ρίαπο για να διευκρινίσει την πρόθεσή του και να μεταδώσει το πιο δυνατό ψυχικό και συναισθηματικό αποτέλεσμα.

- ◆ μουσική φόρμα (π.χ. διμερή, τριμερή, ελεύθερη, κανόνας, απόσπασμα από ορατόριο, καντάτα, όπερα)
- ◆ υφή του έργου (μονοφωνική - ετεροφωνική, πολυφωνική, ομοφωνική)
- ◆ μουσικές φράσεις (ατάκες, επαναλήψεις φράσεων, καταληκτικές φράσεις, αναπνοές)
- ◆ χρωματισμοί – ιδιαιτερότητες στην ερμηνεία. Οι χρωματισμοί ως «ένα σύνολο από φαινόμενα που συνδυάζονται με τα διαφορετικά στάδια της έντασης της φωνής», μας προσανατολίζουν όσον αφορά στην εσωτερική ουσία, στο χαρακτήρα της μουσικής, στα διαφορετικά στυλ και στα ιδιαίτερα γνωρίσματα της δομής του μουσικού κομματιού.

4) Μελωδική ανάγνωση της παρτιτούρας – σολφέζ.

Τα παιδιά εξοικειώνονται σταδιακά με τη μουσική γραφή, το ύψος της φωνής και τις φωνητικές απαιτήσεις της μελωδίας. Εφόσον η μελωδία ενός τραγουδιού δεν υποστηρίζεται από τις φωνητικές δυνατότητες των μαθητών μας, γίνεται προσαρμογή στο τονικό εύρος των φωνών της χορωδίας μας.

5) Ερμηνευτική απόδοση των έργων.

Δίνονται οδηγίες για τις απαιτήσεις που υπάρχουν στην εκτέλεση κάθε τραγουδιού σχετικά με την προφορά των στίχων, την άρθρωση και προφορά των ξένων λέξεων, τους όρους έκφρασης και δυναμικής ώστε τα παιδιά να προσεγγίσουν κατά το δυνατό, το ύψος κάθε τραγουδιού.

Τέλος, θα ήθελα να επισημάνω τη σημασία της πειθαρχίας, που θεωρείται απαραίτητη κατά τη διάρκεια της χορωδιακής εκπαίδευσης των μαθητών. Η σχέση με τα παιδιά πρέπει να βασίζεται στην αγάπη και τη λεπτότητα, στο ενδιαφέρον για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, από την άλλη στη συγκρατημένη αυστηρότητα, ενώ δεν παραλείπουμε να τους τονίζουμε τη σημασία της χορωδιακής πράξης. Έτσι η συμμετοχή κάθε μέλους του συνόλου που διευθύνουμε πρέπει να αποτελεί ενθουσιώδη και ελεύθερη αποδοχή, πηγή δημιουργικής χαράς. Με τη μορφή του δασκάλου που καθοδηγεί με αγάπη τους μαθητές του, που κι αυτοί από την ίδια αγάπη διαπνέονται, ο καθηγητής Μουσικής μπορεί να πραγματοποιήσει υψηλούς καλλιτεχνικούς στόχους.

